

Σε τι στιλ πρέπει να χτίζουμε; *

Λέανδρος Ζωίδης - 03/09/2021

Σκέψεις πάνω στα βραβεία του διαγωνισμού τού Άξονα της Αριστοτέλους

Την προηγούμενη εβδομάδα ήρθαν στη δημοσιότητα, τόσο στον τύπο όσο και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, απεικονίσεις από τις προτάσεις τού διεθνούς αρχιτεκτονικού διαγωνισμού για την ανάπτυξη του άξονα της Πλατείας Αριστοτέλους. Δε θα ασχοληθώ με το αν ο διαγωνισμός χρειαζόταν να γίνει, ή με τις ελλείψεις που υπήρχαν στην προκήρυξη, θέμα συνηθισμένο στη χώρα μας. Με αφορμή τις προτάσεις αλλά και τα περισσότερα σχόλια που μέχρι τώρα δημοσιεύτηκαν από καταξιωμένους συναδέλφους, ήθελα να διατυπώσω κάποιες απλές σκέψεις που αφορούν θεμελιώδεις αρχές της αρχιτεκτονικής σύνθεσης και της προσέγγισης ενός αρχιτεκτονικού προβλήματος.

Ένα καίριο ερώτημα που προκύπτει από τις περισσότερες προτάσεις, είναι το γιατί έχουν οι αρχιτέκτονες σήμερα κάποιες εμμονές σε στερεότυπα, που θέλουν οπωσδήποτε να τις εφαρμόσουν σε κάθε θέμα με το οποίο ασχολούνται, άσχετα με τη φύση του, τις ποιότητες και τα δεδομένα που παρουσιάζει. Όπως πχ. η εμμονή για πράσινο και δέντρα. Η Αριστοτέλους αποτελεί τον μοναδικό μνημειακό άξονα της Θεσσαλονίκης, οι όψεις του οποίου είναι σχεδιασμένες από τον επιφανή Γάλλο αρχιτέκτονα και πολεοδόμο Ερνέστ Εμπράρ (με τη συμβολή τού Αριστοτέλη Ζάχου). Οι βάσεις των όψεων με τις τοξωτές στοές είναι ό,τι πιο χαρακτηριστικό υπάρχει σε αυτόν. Επιπλέον, παρέχουν σκιά. Η Αριστοτέλους είναι ένας άξονας με απίστευτη θέα προς τη

θάλασσα και συνδέει με αυτήν τη βασιλική του Αγίου Δημητρίου και τη Ρωμαϊκή Αγορά. Η θέα προς τον Όλυμπο και τη θάλασσα προσφέρει μια μοναδική αίσθηση ήδη από την οδό Εγνατία. Ο άξονας είναι κενός, με διάφορα στοιχεία αστικού εξοπλισμού τα οποία μπορούν να μπου σε τάξη. Το κενό αυτό προσφέρει έντονο και ευχάριστο αερισμό στους χρήστες και σε ολόκληρη την πόλη. Κατά τους μήνες του φθινοπώρου, του χειμώνα και της άνοιξης ευνοεί την υπαίθρια ζωή. Η ανάγκη για περισσότερη σκιά, κυρίως πάνω από τα τραπεζοκαθίσματα, παρουσιάζεται μόνο κατά τους ζεστότερους μήνες του καλοκαιριού (Ιούλιος, Αύγουστος).

Σε αυτόν τον διαμπερή άξονα προτείνονται, τόσο από τη νικήτρια όσο και από τις περισσότερες προτάσεις, δενδροστοιχίες σε δύο σειρές για να προσφέρουν σκιά και πράσινο, παράλληλα με τις στοές που προσφέρουν επίσης σκιά. Οι συστοιχίες των δέντρων παρεμποδίζουν, όμως, τη θέαση των στοών και την αντίληψη της μορφολογίας τους, και κυρίως "μπουκλώνουν" τον άξονα περιορίζοντας τον αερισμό και τη θέα προς τη θάλασσα. Είναι πλείστα τα παραδείγματα μνημειακών αξόνων στον κόσμο, όπου ο κενός χώρος είναι το απαραίτητο στοιχείο που προσδίδει ένταση στον μνημειακό χαρακτήρα. Αναφέρω χαρακτηριστικά την Piazza Vittorio Veneto στο Τορίνο, το δίδυμο αδελφάκι της Αριστοτέλους. Ο μνημειακός άξονας καταλήγει σε πλατεία, η οποία οδηγεί στο ποτάμι. Όπως και ένας σωρός άλλα όμοια παραδείγματα μνημειακών αξόνων στην Ευρώπη που δεν διαθέτουν δεντροστοιχίες.

Μνημειακοί άξονες χρησιμοποιούνται και σε πιο σύγχρονα παραδείγματα, όπως πχ. σε ένα από τα σημαντικότερα έργα του 20ού αιώνα, το Salk Institute στο San Diego (Καλιφόρνια) του Louis Kahn. Δεν υπάρχει "συνταγή" ότι η καλή αρχιτεκτονική είναι αυτή που δεν είναι μνημειακή ή το αντίθετο. Οι συνταγές τέτοιου τύπου αποτελούν ατυχείς μεταφορές μιας πολιτικής ορθότητας στην αρχιτεκτονική σύνθεση, που στην πραγματικότητα δεν ενδιαφέρονται για την περιβαλλοντική σημασία του πρασίνου, το οποίο κατακερματίζουν και υποβαθμίζουν.

Μετά το πρώτο εύλογο ερώτημα που θέτουν τα σχέδια της νικήτριας πρότασης, αρχίζει να παρατηρεί κανείς και κάποια θετικά στοιχεία. Το πρώτο είναι η εξέδρα προς τη θάλασσα. Το σχέδιο Εμπράρ προέβλεπε οι πλατείες της πόλης να επεκτείνονται από τη γραμμή της παλιάς παραλίας με μια εξέδρα. Το στοιχείο αυτό της πρότασης υιοθετεί το ίδιο αυτό ευφύες συντακτικό. Το δεύτερο θετικό στοιχείο είναι ότι αναφέρεται στο κείμενο η πρόθεση τα δάπεδα και τα κτίρια να αποτελούν ενιαία μορφολογική ενότητα μέσω της χρωματικής παλέτας, μια σκέψη συνθετικά εύστοχη. Ορισμένες απεικονίσεις είναι ιδιαίτερα εύγλωττες και σφριγηλές (ύφος Magritte), ωστόσο η απεικόνιση της κάτω πλατείας προβληματίζει ιδιαίτερα. Τα μέτωπα δεν απεικονίζονται όπως είναι, και ο βαθμός αφάιρησης είναι μεγάλος για μια πρόταση διαγωνισμού, και μάλιστα αυτού του είδους, όπου ένας από τους βασικότερους στόχους είναι η ανάδειξη των όψεων του άξονα και της πλατείας.

Αναρωτιέται κανείς επίσης, τι είδους είναι αυτό το ενιαίο στέγαστρο που προστατεύει τα τραπεζοκαθίσματα στην κάτω πλατεία, καθώς μοιάζει μπετονένιο που στηρίζεται σε ογκώδη τοιχία. Αν και τα τοιχία είναι κάθετα προς τις όψεις και η οροφή περασιά με τις βάσεις των τόξων, η μορφή που φαίνεται στα σχέδια προβληματίζει. Φαίνεται σταθερή και όχι πτυσσόμενη, οπότε οι θαμώνες των καφενείων και των μπαρ, όταν δεν χρειάζεται η σκιά και η προστασία από τον ήλιο και τη βροχή, δεν θα μπορούν να απολαύσουν τον ουρανό και να έχουν μια καλύτερη θέα. Επίσης, οι σταθερές κατασκευές εμποδίζουν για όλο το διάστημα του χρόνου την αντίληψη της βάσης των όψεων. Χώρια που, αν τα στέγαστρα είναι από μπετόν, θα εκπέμπουν ζέστη τα καλοκαιρινά βράδια, αλλά και θα υποβαθμίσουν τη θέα, τον αερισμό και τον δροσισμό των υφιστάμενων κτιρίων και της πλατείας γενικότερα. Τα στέγαστρα θα πρέπει να είναι οπωσδήποτε πτυσσόμενα, με ομοιόμορφες κομψές κατασκευές. Τα υποτυπώδη κατασκευαστικά σχέδια που παραθέτουν οι πινακίδες της πρότασης, δεν υποδηλώνουν κάτι τέτοιο.

Μετά τις πρώτες εντυπώσεις και τα πρώτα εύλογα ερωτήματα, ας εξετάσουμε κατά πόσον η νικήτρια πρόταση (και όλες οι προτάσεις, καθώς όλες κινούνται σε παρόμοιο πνεύμα) απαντά στα ζητήματα του διαγωνισμού. Το κείμενο θα αποφύγει να γίνει αναλυτικό και θα επικεντρωθεί σε τρία από τα επτά σημεία που είναι βασικά ζητούμενα.

Το ζητούμενο του πολύ-λειτουργικού δημόσιου χώρου, αυτού που ήταν η Αριστοτέλους από τη δημιουργία της, δεν απαντάται στη νικήτρια πρόταση. Το δάπεδο της κάτω πλατείας από τι υλικό θα είναι; Πώς δε θα γλιστράει κανείς; Η εγκατάσταση με το νερό δεν επιτρέπει το στήσιμο εφήμερων κατασκευών, όπως εξεδρών για συναυλίες ή θερινού κινηματογράφου (πετυχημένα events του παρελθόντος στα οποία είχα την τύχη να

παρευρεθώ). Αυτά και πολλά άλλα ζητήματα που δεν επιλύονται από τις επιλογές της πρότασης, αναιρούν τον δημόσιο χαρακτήρα της πλατείας.

Ένα άλλο ζητούμενο του διαγωνισμού είναι ο ρεαλισμός των προτάσεων ως προς το ζήτημα της συντήρησης. Η πρόταση δεν απαντά σε αυτό το θέμα, καθώς είναι γνωστό ότι μια τέτοια εγκατάσταση νερού απαιτεί αυξημένο κόστος συντήρησης. Και ποιος είναι ο ρόλος του δροσισμού, ακριβώς μπροστά στη θάλασσα με τον αέρα που φυσάει και δροσίζει σε όλη τη διάρκεια του χρόνου; Δικαιολογείται επαρκώς η δαπάνη κατασκευής και το κόστος συντήρησης αυτής της εγκατάστασης; Προσωπική γνώμη του γράφοντος είναι πως όχι, καθώς στην αρχιτεκτονική δεν είναι επαρκής η τεκμηρίωση μιας επιλογής μόνο με τα αισθητικά κριτήρια του σχεδιαστή και των κριτών, αλλά και με λειτουργικά, πρακτικά και οικονομικά κριτήρια που αφορούν την καθημερινότητα και το πορτοφόλι των πολιτών.

Τέλος, το βασικό ζητούμενο της δημιουργίας ενός ενιαίου αντιληπτικού συνόλου φαίνεται πως δεν επιτυγχάνεται. Δεν δίνονται πειστικές απαντήσεις για το αν οι δύο σειρές δέντρων είναι η μοναδική λύση για τη βιοκλιματική αναβάθμιση του άξονα. Εξετάστηκαν λύσεις, όπως τα υλικά των δαπέδων; Πατημένο χώμα, κυβόλιθοι σε χώμα, χλοοτάπητας, είναι κάποιες από τις πιθανές λύσεις. Είναι η συντήρηση των δέντρων αυτών εφικτή; Όποια και να είναι η απάντηση, γεγονός είναι ότι, με τις δεντροστοιχίες, ένας ιδιαίτερος μνημειακός άξονας, ο πιο χαρακτηριστικός της πόλης, εκφυλίζεται σε έναν οποιονδήποτε άξονα. Αποτελεί μια πολύ εύκολη λύση για να διατείνονται οι αρχιτέκτονες ότι κάνουν βιοκλιματική αρχιτεκτονική, με κάποια στερεότυπα όπως η φύτευση δεντροστοιχιών. Η οικολογία και η βελτίωση του κλίματος είναι κάτι που πρέπει να δει η πόλη συνολικά. Να μην χάνει ευκαιρίες για σημαντικούς πνεύμονες πρασίνου όπως η ΔΕΘ και τα στρατόπεδα, και να φροντίζει τις φυτεύσεις και την επιλογή των κατάλληλων δαπέδων σε όλους τους δρόμους.

Το σχέδιο Εμπράρ και η μεγάλη χειρονομία της Αριστοτέλους μετέτρεψαν τη Θεσσαλονίκη από μια στενή δαιδαλώδη οθωμανική πόλη σε μια σύγχρονη ευρωπαϊκή. Δόθηκε προσοχή στην κλίμακα, και κάποιες λειτουργικές δυνατότητες ευτυχώς θυσιάστηκαν εν μέρει για χάρη της ανάδειξης των μνημείων παγκόσμιας κληρονομιάς, που καθιστούν τη Θεσσαλονίκη μοναδική στον κόσμο. Θα είχε ενδιαφέρον να εξετάσει κανείς από πού άραγε να προκύπτει η μίζερη αυτή συνήθεια κατακερματισμού του αστικού χώρου, που έρχεται σε αντίθεση με την έμφαση της απόδοσης του μητροπολιτικού της χαρακτήρα.

Ο κατακερματισμός είναι κοινός τόπος στην πρόταση του πρώτου βραβείου και σχεδόν όλες τις βραβευθείσες: με τη διαίρεση του άξονα σε δωμάτια· με το γέμισμα με σταθερό αστικό εξοπλισμό και δεντροστοιχίες· ακόμη και με το μπλοκάρισμα του άξονα με αστικό εξοπλισμό και δέντρα (2ο βραβείο). Είναι τελείως άστοχη η μη ανάδειξη της μεγάλης χειρονομίας του Εμπράρ με έναν κενό χώρο που εντείνει τη μνημειακότητα. Πέραν της μνημειακότητας, το μεγάλο κέρδος θα είναι ότι όλος ο χώρος του άξονα θα είναι διαθέσιμος για εκδηλώσεις που θα δίνουν ζωή στην πόλη. Θεατρικές και χορευτικές παραστάσεις, συγκεντρώσεις κ.ά. Τα καφέ, τόσο στην κάτω πλατεία όσο και στον άξονα, μπορούν να σκιάζονται με εφήμερες πτυσσόμενες τέντες όμοιας και προσεγγίσιμης αισθητικής. Το βράδυ ή τις δροσερές μέρες των δέκα μηνών του χρόνου θα μαζεύονται. Πλείστα είναι τα παραδείγματα διαμόρφωσης και διαχείρισης τέτοιων αξόνων σε ιστορικά κέντρα της Ευρώπης.

Είναι απορίας άξιο το γεγονός ότι η νικήτρια πρόταση και όλες οι προτάσεις, αντί να δείξουν τόσο μέσω του κειμένου όσο και μέσω των σχεδίων ότι απαντούν πετυχημένα και με συνθετική πνοή στα ζητούμενα, επικεντρώνονται σε στοιχεία που μοιάζουν να είναι δευτερεύουσας σημασίας, όπως π.χ. η διακοσμητική σήμανση των χαράξεων του αστικού ιστού της οθωμανικής πόλης στο δάπεδο. Μία κίνηση που διαταράσσει την απλότητα, αναδεικνύοντας μια φάση λιγότερο σημαντική του άξονα, και που δημιουργεί άσκοπη πολυπλοκότητα στην κατασκευή των βιοκλιματικών δαπέδων (ή των όποιων δαπέδων επέλεξαν).

Η πρόταση παρουσιάζεται στις εφημερίδες με ένα ρέντερ, με εντυπωσιακό καθρέφτισμα όλων των όψεων της πλατείας, συμπεριλαμβανομένων και του Ηλέκτρα Παλλάς και του Ολυμπίου. Αναρωτιέται κανείς αν η εικόνα αυτή είναι ρεαλιστική, αν αναδεικνύει το μνημειακό σύνολο ή τελικά θολώνει την αντίληψή του. Τα κτίρια στην κάτω πλατεία, εκτός από το Ολύμπιο, σε αντίθεση με αυτά στον άξονα, κοινές πολυκατοικίες, κατασκευάστηκαν στα τέλη του '60 και απλά προσαρμόζονται στον μνημειακό άξονα. Δεν τους αξίζει το καθρέφτισμα, όπως τα κτίρια στην Place de la Bourse του Bordeaux. Είναι μια υπερβολική κίνηση, αντιγράφει με προφανή τρόπο ένα εξαιρετικό παράδειγμα του εξωτερικού και στερεί δημόσιο χώρο σε μια, σε αντίθεση με το Bordeaux, υπερβολικά πυκνοδομημένη πόλη. Το φινίρισμα του νέου δαπέδου είναι δύσκολο να αποτελέσει

ενότητα με αυτό του περίγυρου και των οικοδομών.

Οι φοινηκές ωστόσο, που τόσο κατακρίθηκαν από αρκετούς συναδέλφους, είναι μια επιλογή που ανήκει στην προσωπική άποψη του μελετητή και οφείλει κανείς να τη σεβαστεί. Το μόνο πρόβλημα είναι το οπτικό εμπόδιο που αποτελεί το «δωμάτιο των φοινηκών» στο ύψος της Εγνατίας.

Θα γίνει προσπάθεια να κλείσει το κείμενο εκτιμώντας τις αιτίες για τις οποίες τα τελευταία χρόνια οι διαγωνισμοί δεν δίνουν καλά αποτελέσματα, κυρίως στην περίπτωση που πρόκειται για δημόσιους αστικούς χώρους. Πιθανώς αιτία να είναι κάποιες επαναλαμβανόμενες νοσταλγικές εμμονές και κλισέ, που αποσπούν την προσοχή από τα σημαντικά προβλήματα του αστικού χώρου, κάτι που κοντεύει να γίνει νόμος στον τόπο μας. Κάτι που υπονομεύει και τον αστικό χώρο της πόλης μας, αποκλείοντας τις μεγάλες απλές ευρωπαϊκές χειρονομίες που προσφέρουν στους πολίτες δημόσιο χώρο με σημαντικά πλεονεκτήματα, χάρη μιας δήθεν οθωμανικής πόλης.

Η αρχιτεκτονική εκπαίδευση από σκληρούς και δογματικούς μοντερνιστές δασκάλους ίσως να συνετέλεσε τελικά σε μια αποκλειστικά μορφολογική, και όχι νοηματική και σε βάθος κατανόηση του μοντέρνου κινήματος και όχι μόνο. Βέβαια ο Δημήτρης Φατούρος, που υπήρξε από τους λίγους μαθητές τού Πικιώνη που τον κατανόησαν σε βάθος και εμπέδωσαν το νόημα της αρχιτεκτονικής του και του μοντέρνου κινήματος γενικότερα, καθώς και κάποιοι άλλοι, δεν καλλιέργησαν τον μορφολογικό δογματισμό. Η διδασκαλία τους επικεντρώθηκε στις έννοιες και στο συντακτικό της αρχιτεκτονικής. Οι συμμετέχοντες στον διαγωνισμό και η κριτική επιτροπή δεν έδωσαν σημασία στις όψεις του Εμπράρ, καθώς τις θεώρησαν, άρρητα αλλά εμφανώς, έκφραση ψευδοϊστορισμού. Όταν η καίρια συζήτηση είναι στιλιστική, καταλήγει κανείς στο να μην σέβεται τα στιλ άλλων εποχών, να μην επιδιώκει ένταση και προσαρμογή, και να προτάσσει σε πρώτο επίπεδο το στιλ της εποχής του. Αυτό εκφράζουν οι δεντροστοιχίες του πρώτου βραβείου, και αυτή η αντίληψη εκφράζεται και στη διακοπή τού άξονα στο δεύτερο βραβείο. Ο άξονας και οι όψεις του αποτελούν διατηρητέο σύνολο και δεν ζητείται από τους διαγωνιζόμενους να το κρίνουν, αλλά να προτείνουν λύσεις για άλλα ζητήματα.

Άλλη πιθανή αιτία είναι ότι δεν υπάρχει στην Ελλάδα εμπειρία και επιτυχημένη πρακτική στη διαμόρφωση δημόσιων χώρων. Πέρα από τη νοηματικά πλούσια διαμόρφωση του Πικιώνη γύρω από την Ακρόπολη, τις «επεκτάσεις της» στο πλαίσιο της διεξαγωγής των Ολυμπιακών Αγώνων, τις διαμορφώσεις τής αρχιτέκτονος τοπίου Μ. Ανανιάδου-Τζημοπούλου (πχ Αγία Βαρβάρα Δράμας), ίσως τη Νέα Παραλία της Θεσσαλονίκης και ίσως ένα-δύο παραδείγματα που διαφεύγουν, η χώρα μας είναι πολύ φτωχή σε αυτό τον τομέα. Ένας σωρός αποτυχημένες, μίζερες διαμορφώσεις πλατειών έγιναν στην Αθήνα (πχ. Ομόνοια, Κολωνάκι) από εξαιρετικά καταξιωμένους αρχιτέκτονες, όπως ακόμη και τους Σουζάνα και Δημήτρη Αντωνακάκη**, το κτισμένο έργο των οποίων έχει δικαίως γνωρίσει ιστορική καταξίωση σε διεθνές επίπεδο. Για την πρόσφατη αποτυχία τού προχειρότατου και μη λειτουργικού μεγάλου περιπάτου δεν αξίζει να γίνει λόγος.

Άλλη, και ίσως σημαντικότερη αιτία των φτωχών αποτελεσμάτων τού συγκεκριμένου αλλά και πολλών πρόσφατων διαγωνισμών αναπλάσεων δημόσιων χώρων, είναι η αρχιτεκτονική εκπαίδευση των τελευταίων τριών δεκαετιών. Η ένταση της παγκοσμιοποίησης κατά τη δεκαετία του 1990 άρχισε να απαιτεί πολύ ταχύτερους ρυθμούς ανάπτυξης απ' ότι στο παρελθόν. Οι νέοι ρυθμοί καθιστούν δύσκολη την εμπειριστατωμένη αναλυτική προσέγγιση πριν από τον σχεδιασμό μιας μελέτης. Οι καταξιωμένες αγγλοσαξονικές σχολές κυρίως, οι οποίες προσφέρουν πλήθος ονομαστών μεταπτυχιακών, υιοθετούν τη λογική της σύλληψης ενός concept, το οποίο έχει στόχο συχνά τον εντυπωσιασμό και την προσέλκυση της προσοχής, η οποία συμβάλλει στη διαφήμιση, τον τουρισμό και την ανάπτυξη (Bilbao effect). Μπορεί μεγάλοι αρχιτέκτονες αυτής της «σχολής» να συλλαμβάνουν επιτυχημένα concept ταιριαστά με το περιβάλλον τους, δε συμβαίνει ωστόσο αυτό στους περισσότερους φοιτητές που εκπαιδεύονται με αυτόν τον τρόπο, καθώς η σύλληψη ενός εύστοχου concept προϋποθέτει γερές βάσεις στην αρχιτεκτονική αντίληψη. Καταλήξαμε λοιπόν να σχεδιάζονται προτάσεις σύμφωνα με concept που δεν απαντούν στα ζητούμενα των διαγωνισμών, και μικρή σχέση έχουν τόσο με το περιβάλλον τους όσο και με το θέμα γενικότερα. Έχουμε γεμίσει με concept εκτός θέματος.

Οι αρχιτεκτονικοί διαγωνισμοί είναι ένας σημαντικός θεσμός που προσφέρει δίκαιες ευκαιρίες στους αρχιτέκτονες και έχει δώσει στο παρελθόν αριστουργήματα. Σε ένα πλαίσιο όπου επικρατεί ο ανταγωνισμός τού πιο εντυπωσιακού concept, και όχι η απάντηση στα ζητούμενα και κυρίως η σύμπλευση με τα χαρακτηριστικά τού τόπου και η ένταξη σε αυτόν, προκύπτουν ερωτήματα για το πόσο δίκαιο είναι οι

αρχιτεκτονικοί διαγωνισμοί. Δύσκολα μπορεί να είναι δίκαιος ένας διαγωνισμός όπου η κρίση γίνεται μόνο με αισθητικά κριτήρια. Δίνει μάλιστα πιο φτωχά και προβλέψιμα αποτελέσματα, γιατί η αισθητική είναι πάντα επηρεασμένη από τη μόδα, και δύσκολα θα εκτιμηθεί κάτι εκτός αυτής, που μπορεί ωστόσο να είναι εύστοχο, επιτυχημένο και να αναβαθμίζει ποιοτικά την πόλη και να συμβάλλει στην πρόοδο της αρχιτεκτονικής. Ευτυχώς τα πράγματα έχουν αρχίσει να αλλάζουν στα πανεπιστήμια του εξωτερικού, όχι ωστόσο η παιδεία των ακόμη νέων και πολλά υποσχόμενων, ή των παλιότερων καθηγητών και καταξιωμένων αρχιτεκτόνων της χώρας μας.

Ο θεσμός των αρχιτεκτονικών διαγωνισμών είναι μονόδρομος και ό,τι πιο σημαντικό στη διεξαγωγή του επαγγέλματός μας. Πρέπει ωστόσο να αναθεωρηθεί ο τρόπος με τον οποίο κρίνονται οι προτάσεις, και το σημαντικότερο, να βελτιωθεί η αρχιτεκτονική εκπαίδευση ώστε να καλλιεργεί περισσότερο την πρακτική σκέψη και εμπειρία, την υπευθυνότητα, την πρωτογενή δημιουργία, τη φαντασία και την αντίληψη. Τέλος, είναι σημαντικό να μάθουν οι αρχιτέκτονες να μιλούν πιο απλά και συγκροτημένα, και με επιχειρήματα που αφορούν όλες τις παραμέτρους της δουλειάς τους. Φαίνεται να έχει χαθεί η εμπιστοσύνη της πολιτικής ηγεσίας στους αρχιτέκτονες και τους πολεοδόμους. Οι πολιτικοί παίρνουν σημαντικές αποφάσεις ερήμην τους και τους καλούν μόνο για «αισθητικό καλλωπισμό» (εξωραϊσμό το έλεγαν παλιότερα). Πιθανόν γι' αυτό τον λόγο οι περισσότεροι συνάδελφοι αποθαρρύνονται από τη συμμετοχή στους διαγωνισμούς, καθώς είτε βλέπουν το πρόβλημα αλλιώς είτε μάλλον διαφωνούν με την κυρίαρχη τάση στην αξιολόγηση των προτάσεων. Στην περίπτωση του διαγωνισμού της Αριστοτέλους, μήπως πραγματικοί νικητές είναι αυτοί που αποφάσισαν να μη συμμετέχουν;

*Μετάφραση από τον τίτλο του βιβλίου “In welchem Style sollen wir bauen?” (Karlsruhe, 1828) του Γερμανού αρχιτέκτονα Heinrich Hübsch, εμπνευστή του Rundbogenstil. Η μεταφορά αδικεί τον διαχρονικά σπουδαίο μαθητή του Weinbrenner, ωστόσο χαρακτηρίζει εύστοχα την επιφανειακότητα πολλών σύγχρονων μελετητών.

** Προς τιμήν τους παραδέχονται τα λάθη τους (διάλεξη Δ. Αντωνακάκη στο Α.Π.Θ. 2005)